

Η ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Υπό
Του Δρα ΤΑΣΟΥ ΦΑΚΙΟΛΑ

Στην εργασία' εξετάζεται η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ καθώς και εκείνων των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης (Πολωνίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας και Αλβανίας) που βρίσκονταν σε σχετικά χαμηλό για ευρωπαϊκή χώρα επίπεδο ανάπτυξης και στη μεταπολεμική περίοδο ακολούθησαν βασικά το σοβιετικό μοντέλο εκβιομηχάνισης.

Ερευνώνται οι τρόποι και μέθοδες που χρησιμοποιήθηκαν για την εκβιομηχάνιση των πιο πάνω χωρών καθώς και το τι επιτεύχθηκε. Ερευνάται επίσης το θέμα κατά πόσον τα αποτελέσματα ήταν ανάλογα των προσπαθειών και θυσιών που έγιναν και εάν επιτεύχθηκε ο κύριος και καθοριστικός σκοπός της εκβιομηχάνισης-η απόκτηση υψηλού βιοτικού επιπέδου και το προσπέρασμα των Δυτικών οικονομιών.

1. Η ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ, ΠΟΛΩΝΙΑΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

α) Η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ

Ανάμεσα στους αρχικούς στόχους της σοβιετικής οικονομικής πολιτικής ξεχωριστή θέση κατείχαν η εκβιομηχάνιση της χώρας και ο εξηλεκτρισμός της².

- (1) Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται, εκτός από ένα πίνακα του ΟΗΕ, προέρχονται αποκλειστικά από ανατολικο-ευρωπαϊκές πηγές. Το γράμμα Μ σημαίνει Μόσχα και οι μεταφράσεις έχουν γίνει απευθείας από τη ρωσική.
- (2) Για τον εξηλεκτρισμό της χώρας με προτροπή του Λένιν και κάτω από την άμεση επίβλεψη του καταρτίστηκε ειδικό σχέδιο που ονομάστηκε ΓΚΟΕΛΡΟ.

Θεωρήθηκε πως «η εκβιομηχάνιση αποτελούσε θέση κλειδί για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ»³ κι ότι μόνο μέσω αυτής η Σοβιετική Ένωση θα μπορούσε να ξεπεράσει την καθυστέρηση 50 - 100 ετών που είχε απέναντι στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Το 1913 το ειδικό βάρος της τσαρικής Ρωσίας στην παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή συνιστούσε 2,6% έναντι 38,2% ΗΠΑ, 15,3 % Γερμανίας, 12,1 % Αγγλίας και 6,6 % Γαλλίας⁴).

Το πόσο γρήγορη ήταν η ανάπτυξη της σοβιετικής βιομηχανίας φαίνεται από τα ακόλουθα στοιχεία :

Το 1940 η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε, σε σύγκριση με το 1928, 6,5 φορές η δε παραγωγή μέσων παραγωγής - 10 φορές και ποσοστιαία από 39,5 % σε 61,2% (το 1913-33,3%) 5.

Στην περίοδο των τριών πρώτων πεντάχρονων 1928-1940⁶) η παραγωγή χάλυβα και κάρβουνου αυξήθηκε 4-5 φορές, ηλεκτρισμού και αερίου-10, λιπασμάτων,, συνθετικού καουτσούκ και πλαστικών-περίπου 30, ενώ στις χημικές ίνες και τα οχήματα⁷ ακόμα περισσότερο.,

Από την αρχή της ίδρυσης του σοβιετικού κράτους η σοβιετική ηγεσία έδωσε πρωταρχική σημασία στην ανάπτυξη της μηχανουργίας και στην διάρκεια όλων των προπολεμικών πεντάχρονων ο κλάδος αυτός αναπτύσσονταν με τους πιο ταχείς ρυθμούς. Οι μεγάλες επενδύσεις και οι εντατικές προσπάθειες δεν άργησαν να δώσουν τους καρπούς τους. Συγκεκριμένα στο πρώτο πεντάχρονο (1929-1932) ο ετήσιος ρυθμός αύξησης της μηχανουργίας και επεξεργασίας μετάλλου⁸, (σε παρένθεση της βιομηχανίας) ήταν (%) 41,3 (19,2), στο δεύτερο (1933- 1937)- 23,1 (17,1), στο τρίτο (1938 -1940) - 20,6 (13,2). Στο διάστημα 1928-1940 η παραγωγή μηχανών βιομηχανικού εξοπλισμού και προϊόντων μετάλλου αυξήθηκε 20 φορές η δε συμμετοχή τους στο σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής

(3) Μπ. Μορούσκιν «Η Ιστορία στο σύγχρονο ιδεολογικό αγώνα», Μόσχα 1972 σελ. 86.

(4) «Ο εξηλεκτρισμός της Ρωσίας», Μόσχα, Κρατική έκδοση, 1960 σελ. 17.

(5) Εθνική, Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥ) ΕΣΣΔ, «Λαϊκή οικονομία ΕΣΣΔ», Μόσχα 1956 σελ.

... ..

(6) Το τρίτο 5χρονο δεν ολοκληρώθηκε λόγω του πολέμου.

(7) Η μείωση το 1940 σε σύγκριση με το 1937 της παραγωγής οχημάτων και θεριζοαλωνιστικών μηχανών οφείλεται στο ότι τα εργοστάσια μετατράπηκαν σε πολεμικά για την παραγωγή , τανκς, αεροπλάνων και άλλων όπλων. Βλ. Τ. Φακιολά. «Οικονομικο-πολιτικά αίτια αρχικών αποτυχιών και τελικής νίκης ΕΣΣΔ στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο». Αθήνα, 1983, εκδ. Αντ. Σάκκουλα. Τομ. Ι, Μέρος πρώτο

(8) Τα στοιχεία για τους κλάδους της μηχανουργίας και επεξεργασίας μετάλλου δίνονται μαζί.

έφτασε 36 %⁹. Συνολικά στην περίοδο 1913-1940 ενώ η παραγωγή της βιομηχανίας αυξήθηκε 8,5 φορές, της μεγάλης βιομηχανίας-12 και της ηλεκτρενέργειας_-25 φορές, η παραγωγή της μηχανουργίας και επεξεργασίας μετάλλου-35 φορές¹⁰. Αποτέλεσμα των ταχύτατων ρυθμών ανάπτυξης της σοβιετικής βιομηχανίας ήταν η ΕΣΣΔ να βελτιώσει αποφασιστικά τη θέση της μεταξύ των μεγάλων βιομηχανικών χωρών του κόσμου. Στο τέλος του πρώτου πεντάχρονου η χώρα κατέλαβε στον όγκο της βιομηχανικής παραγωγής τη 2η θέση στον κόσμο (το 1928 είχε την 5η)¹¹ και την 1η στην Ευρώπη, στην παραγωγή ηλεκτρενέργειας την 6η και 4η, στο χυτοσίδηρο-2η και 1η, στα τρακτέρ και τα γεωργικά μηχανήματα την 1η στον κόσμο¹². Υπολογίζεται πως το 1931 η συμμετοχή της ΕΣΣΔ στην παγκόσμια μηχανουργική παραγωγή έφτασε 21,4% έναντι 4% το 1928. Το 1932 η μηχανουργία της έδωσε 25% της σοβιετικής βιομηχανικής παραγωγής¹³ και στον όγκο παραγωγής κατέλαβε την 1η θέση στην Ευρώπη¹⁴ και την 2η στον κόσμο μετά της ΗΠΑ, έναντι της 3ης και 4ης θέσης αντίστοιχα το 1913¹⁵. Το 1937 το μερίδιο της ΕΣΣΔ στην παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή έφτασε σχεδόν 10%, έναντι 3% το 1913 και 5% το 1928¹⁶.

Θεωρήθηκε πως «πρόβλημα-κλειδί για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού αποτέλεσε η σοσιαλιστική εκβιομηχάνιση»¹⁷ η οποία εξασφάλισε «τη νίκη του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ, τη γρήγορη εξέλιξη της τεχνικο-οικονομικής καθυστέρησης, τη μεταμόρφωση της αγροτικής οικονομίας και το δυνάμωμα της αμυν-

- (9) Σ. Ρόξενφελντ, Κ. Κλιμένκο «Η Ιστορία της Σοβιετικής Μηχανουργίας» Μ. έκδ. Ακαδημίας Επιστημών, 1961, σελ. 359
- (10) «Λαϊκή Οικονομία ΕΣΣΔ» Μ. 1956 σελ. 28, 71, 74
- (11) Μ. Βολφ, Β. Κλούππ. «Στατιστική οικονομικής Γεωγραφίας χωρών καπιταλιστικού κόσμου» Μ. 1959 σελ. 44.
- (12) «Οικονομική Ζωή ΕΣΣΔ» Μ. έκδ. «Σοβιετική εγκυκλοπαίδεια». 1967 τόμ. Ι σελ. 251. Βλ. επίσης Β. Σπέκλωφ. Η αρχή της σοβιετικής ενεργειακής οικονομίας «Κομμουνιστής» 1981, Νο 6.
- (13) «Η σοβιετική εργατική τάξη» Μ. 1975 σελ. 212.
- (14) Βλ. Τ. Fakiolas. Targets and Results of Soviet Economic Policy. «International Review of Economics and Business» Milan. 1983, No 1
- (15) α) Ο εξηλεκτρισμός της Ρωσίας. Μ. 1960 σελ. 111.
β) Η σοβιετική εργατική τάξη. Μ. 1975 σελ. 212.
Κατά νεώτερες εκτιμήσεις τη θέση αυτή η ΕΣΣΔ την κατέλαβε αργότερα στο τέλος του 2ου πεντάχρονου σχεδίου δηλ. το 1937, (Βλ. L. Danilov «The Soviet five-year plans» Μ. 1980, σελ. 37). Τη θέση αυτή η ΕΣΣΔ κατέχει και σήμερα.
- (16) «Λαϊκή οικονομία ΕΣΣΔ 1978, σελ. 47.
- (17) Τα 50 χρόνια της Μεγάλης Οκτωβριανής σοσιαλιστικής επανάστασης. Θέσεις της ΚΕ του ΚΚΣΕ Μ. 1967, σελ. 13.

τικής ικανότητας της χώρας»¹⁸, Στην εκβιομηχάνιση στηρίχτηκαν και οι προβλέψεις που έγιναν το 1939 και 1961 ότι η ΕΣΣΔ στις προσεχείς δύο δεκαετίες θα ξεπερνούσε τις προηγμένες χώρες στον οικονομικό τομέα και θα εξασφάλιζε το υψηλότερο στο κόσμο βιοτικό επίπεδο¹⁹.

β) Η εκβιομηχάνιση της Πολωνίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας και Αλβανίας

Σε σύγκριση με το 1950 το 1982 η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε στην Πολωνία 13 φορές, Βουλγαρία - 26, Αλβανία-33 και Ρουμανία - 34²⁰, ενώ στο σύνολο του Δυτικού κόσμου (αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών) μόνον 4 φορές²¹.

Όπως στην ΕΣΣΔ έτσι και στις Ανατολικές χώρες η μηχανουργία αναπτύχθηκε με πολύ ταχείς ρυθμούς. Το ειδικό της βάρος στο σύνολο της βιομηχανικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Συμμετοχή μηχανών, βιομηχανικού εξοπλισμού και μεταφορικών μέσων στις εξαγωγές των Ανατολικών χωρών (%)

Χώρες	1938	1960	1968	1978	1979	1980
Πολωνία	1,4	28,3	37,1	44,1	45,9	44,4
Ρουμανία		16,7	21,3	28,4	26,2	26,2
Βουλγαρία	0.0	12,9	26,4	47,1	44,7	44,4
Αλβανία (1)				60,0		

(1) Εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Πηγή : α) «Η ΕΣΣΔ και οι ξένες χώρες μετά τη νίκη της μεγάλης Οκτωβριανής επανάστασης» Στατιστική συλλογή, Μ, 1970 σελ. 142.

β) Στατιστική επετηρίδα χωρών ΚΟΜΕΚΟΝ Μ, 1981 σελ. 337 - 339.

γ) «Albanian Foreign Trade». Chamber of Commerce of the P.S.R. of Albania, 1979 Ν. 6, p. 1.

(18) Ο. Βελίτσκο, Ι. Ολέγκινα. Η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ και η ερμηνεία της στη σύγχρονη αστική σοβιετολογία «Κριτική της αστικής ιστοριογραφίας της σοβιετικής κοινωνίας» Μ. 1972, σελ. 136.

(19) α. Γ. Αλεξαντρόφ κ.ά. «Ι.Β. Στάλιν» Σύντομη βιογραφία. Μ. Πολιτ. εκδ. 1950, σελ. 169, β. Υλικό XXII συνεδρίου ΚΚΣΕ. Μ. 1961, σελ. 141, 306.

(20) ΕΣΥ ΕΣΣΔ «Η ΕΣΣΔ σε αριθμούς το 1982» Μ. 1983, σελ. 59

(21) Εκεί, σελ. 58.

παραγωγής αυξήθηκε στη Βουλγαρία από (%) 2,4 στην προπολεμική περίοδο, σε 20,4 το 1963, στην Πολωνία-από 7,0 σε 24,4, στη Ρουμανία-από 10,2 σε 26,6²² και στην Αλβανία από μηδενική ουσιαστικά βάση σε 13,0 το 1975²³.

Η πρωταρχική σημασία που δόθηκε στην ανάπτυξη της μηχανουργίας βρήκε την έκφραση της στη μεγάλη αύξηση των εξαγωγών μηχανουργικών προϊόντων. Οι πιο πάνω χώρες άρχισαν τις εξαγωγές τέτοιων ειδών από μηδενική (Βουλγαρία) είτε πολύ χαμηλή βάση (Πολωνία).

2) ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗΣ

Η μετατροπή της Σοβιετικής Ένωσης, σε διάστημα μόνο μερικών ετών, από γεωργική βασικά σε βιομηχανική χώρα και μάλιστα στη μεγαλύτερη της Ευρώπης, οφείλεται πρωταρχικά στο εξαιρετικά υψηλό ποσοστό συσσώρευσης, στην καθολική κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, και στη διατήρηση πολύ χαμηλού βιοτικού επιπέδου.

Όποιος υποστήριζε την ανάγκη της αρμονικής ανάπτυξης της οικονομίας, που σήμαινε την ελάττωση των υπέρμετρων ρυθμών ανάπτυξης της βιομηχανίας, ιδιαίτερα της βαρείας, προς όφελος των άλλων τομέων και κλάδων, χαρακτηριζόταν σαν εχθρός του σοσιαλισμού, που έπρεπε να εκδιωχτεί από το κόμμα. «Οι άνθρωποι που φλυαρούν για την ανάγκη ελάττωσης των ρυθμών ανάπτυξης της βιομηχανίας μας, είναι εχθροί του σοσιαλισμού και πράκτορες των ταξικών μας εχθρών» - είπε ο Στάλιν στο XVI συνέδριο²⁴.

α) Υψηλό ποσοστό συσσώρευσης

Αναγνωρίζεται πως στη γρήγορη εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ κύριο ρόλο έπαιξε το υψηλό ποσοστό συσσώρευσης. «Το μεγάλο ποσοστό συσσώρευσης . . . ήταν και είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της οικονομικής ανάπτυξης της ΕΣΣΔ»²⁵. Το ποσοστό ήταν στην ΕΣΣΔ διπλάσιο εκείνου των Δυτικών χωρών, όταν ο καπιταλισμός βρισκόταν στην άνθιση του. «Τα πλεονεκτήματα της σοσιαλιστικής

22) Οι χώρες του σοσιαλισμού και καπιταλισμού σε αριθμούς. Σύντομος στατιστικός οδηγός Μ. 1966, σελ. 37-38.

23) Albania General Information. Tirana «New Albania», 1976, p. 24.

(24) Το κόμμα στην περίοδο της ολομέτωπης επίθεσης του σοσιαλισμού. Η δημιουργία του κολχόζνικου συστήματος. Μ. κρατική έκδοση 1961, σελ. 197,233.

25) Α. Κοζλόβ. Πέντε δεκαετίες άγνης κριτικής. «ΜΕΙΜΟ» 1967, Νο 11, σελ. 148.

μεθόδου εκβιομηχάνισης συνίστανται συγκεκριμένα στο ότι το ποσοστό συσσώρευσης ήταν εξαιρετικά υψηλό¹ και αποτελούσε' 26-30% του εθνικού εισοδήματος» ενώ «στην περίοδο της άνθισης του καπιταλισμού» το ποσοστό δεν ξεπερνούσε 14- 15%²⁶.

Το υψηλό ποσοστό συσσώρευσης επέτρεψε να γίνουν μεγάλες επενδύσεις στην οικονομία και πρωταρχικά στη βιομηχανία και να επιτευχθεί η γρήγορη εκβιομηχάνιση της χώρας. Συγκεκριμένα οι επενδύσεις στη βιομηχανία από 739 εκατ. ρούβλια στη περίοδο 1918- 1928 (χωρίς το τελευταίο τρίμηνο του 1928)²⁷ ανήλθαν σε 3.310 εκατ. στο πρώτο πεντάχρονο (1929- 1932) και 7.352 εκατ. ρούβλια στο δεύτερο (1933 - 1937). Η συμμετοχή της βιομηχανίας στο σύνολο των επενδύσεων από 16,8% το 1918- 1928, ανήλθε στο πρώτο και δεύτερο πεντάχρονο κατά μέσο όρο στο 37,7%, ενώ της παραγωγής μέσω παραγωγής (ομάδα Ι) από 11,5%σε31,7%²⁸.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ύψος επενδύσεων σε δισ. ρούβλια
και σταθερές τιμές

1918 – 1928	4,4	Έκτο πεντάχρονο	168
Πρώτο Πεντάχρονο	8,8	Έβδομο πεντάχρονο	244
Δεύτερο Πεντάχρονο	19,7	Όγδοο Πεντάχρονο	348
Τρισήμισυ χρόνια του			
Τρίτου Πεντάχρονου	20,4	Ένατο Πεντάχρονο	493
Μετά τον πόλεμο στο			
τέταρτο Πεντάχρονο	47,4	Δέκατο Πεντάχρονο	634
Πέμπτο Πεντάχρονο	89,8		

Πηγή, Λαϊκή Οικονομία ΕΣΣΔ 1978, σελ. 339 : «Πράβντα» 5.3.1981, σελ. 1.

(26) Ενάντια στους αστούς διαστρεβλωτές της ιστορίας και πολιτικής του ΚΚΣΕ. Μ. 1970, σελ. 154.

(27) Τότε χρησιμοποιείτο όχι το ημερολογιακό, αλλά το οικονομικό έτος, που άρχιζε από την 1η Οκτώβρη.

(28) Κεντρική Στατιστική Υπηρεσία ΕΣΣΔ. «Λαϊκή Οικονομία ΕΣΣΔ το 1978». Μ., 1979. σελ. 342

Υπολογισμοί με βάση τα πιο πάνω στοιχεία δείχνουν πως στο πρώτο πεντάχρονο διετέθησαν σχεδόν, 4,5 φορές περισσότεροι πόροι από ό,τι στην περίοδο 1918- 1928, σε ετήσια δε βάση περισσότερο από 11 φορές (το πρώτο πεντάχρονο πραγματοποιήθηκε σε 4 χρόνια και 3 μήνες).

Εάν συγκριθούν τα 11 σχεδόν χρόνια (1918 - 1928) με τα 12,5 περίπου (1929 — Ιούνη 1941) των προπολεμικών πεντάχρονων, τότε προκύπτει πως στη δεύτερη περίοδο οι επενδύσεις στη βιομηχανία ήταν σχεδόν 24 φορές μεγαλύτερες απ' ό,τι στην πρώτη (17.669 έναντι 739 εκατ. ρούβλ.)²⁹.

Για την επιτάχυνση της βιομηχανικής ανάπτυξης τον Αύγουστο του 1927 εκδόθηκε το πρώτο κρατικό δάνειο εκβιομηχάνισης. Το 1928/29 τα κρατικά δάνεια συνιστούσαν 3,3% του κρατικού προϋπολογισμού και το 1933-7,2%³⁰. Στην περίοδο 1938 - 1941 για τη χρηματοδότηση της βιομηχανίας εκδόθηκαν τέσσερα ομολογιακά δάνεια συνολικού ύψους 34. δις. ρουβ.³¹.

Στον όγκο των επενδύσεων, η ΕΣΣΔ έφτασε τις ΗΠΑ και στη διάρκεια της περασμένης δεκαετίας οι δύο χώρες βρίσκονταν στο δείκτη αυτό, στο ίδιο περίπου επίπεδο³². Οι μεγάλες επενδύσεις έδωσαν τη δυνατότητα στην ΕΣΣΔ στο 10ο πεντάχρονο (1976- 80) να αυξήσει το πάγιο παραγωγικό κεφάλαιο κατά 344 δις. ρούβ. και στη βιομηχανία να ανανεώσει το παραγωγικό κεφάλαιο κατά 36%³³.

3. Αξιολόγηση εκβιομηχάνισης με διεθνή κριτήρια

Από κανένα δεν αμφισβητείται, πως η αποτελεσματικότητα της βιομηχανίας, και της οικονομίας γενικά, δεν καθορίζεται από την ανάπτυξη της εξορυκτικής βιομηχανίας, αλλά από εκείνη της μεταποίησης και πρωταρχικά της μηχανουργίας. Επίσης, ότι το επίπεδο μιας χώρας και η διεθνής της ανταγωνιστικότητα προσδιορίζονται όχι από τις εξαγωγές του φυσικού της πλούτου, αλλά από εξαγωγές προϊόντων που δείχνουν το επίπεδο της βιομηχανικής και τεχνολογικής της ανάπτυξης, από προϊόντα που ενσωματώνουν μεγάλο ποσοστό εξειδικευμένης εργασίας υψηλής στάθμης. Τέτοιου είδους προϊόντα είναι πρώτα απ' όλα οι εργαλειομηχανές και ο βιομηχανικός εξοπλισμός. Η χώρα που διαθέτει, εννοείται με ανταγωνιστικούς όρους, τέτοια προϊόντα στη διεθνή αγορά αποδεικνύει πως έχει ανα-

(29) Υπολογισμοί με βάση την πιο πάνω πηγή.

(30) Η σοβιετική εργατική τάξη. Μ, 1975, σελ. 195.

(31) Η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ. Περίοδος 1938-1941. Μ, έκδ. «Επιστήμη» 1973, σελ. 7.

(32) Λαϊκή οικονομία ΕΣΣΔ, 1978, σελ. 50.

(33) «Κομμουνιστής» 1981 Νο 12 σελ. 4.

πτύξει προχωρημένη τεχνολογία και αξιοποιεί με αποτελεσματικό τρόπο τα τελευταία επιτεύγματα της επιστήμης και τεχνικής. Για την σημασία της μηχανουργίας ενδεικτικό είναι και το ότι, όπως υπολογίζεται, μέχρι το 2000 στις κύριες Δυτικές χώρες στο μερίδιο της θα αναλογεί το 40-50% της μεταποιητικής βιομηχανίας³⁴.

α) Ρόλος στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων

Το ποσοστό συμμετοχής της ΕΣΣΔ στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων εκτός του ότι είναι πολύ μικρό παρουσιάζει και πτώση τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Το ποσοστό από 4,1 το 1963 μειώθηκε σε 3,2 το 1970, σε 2,7 το 1978-1979 και σε 2,4 το 1981.

Πίνακας 3
Συμμετοχή κυριωτέρων Ανατολικών και Δυτικών Χωρών
στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων (%)

	1963	1965	1970	1978	1979	1980	1981
Ανατ. Γερμανία	3,1	3,1	2,5	1,5	1,7	1,7	1,8
Τσεχοσλοβακία	3,3	2,8	2,1	1,9	1,7	1,5	1,7
ΕΣΣΔ	4,1	3,7	3,2	2,7	2,7	2,5	2,4
Πολωνία	1,7	1,7	1,5	1,6	1,6	1,5	1,2
ΗΠΑ	22,7	22,2	20,0	16,2	16,1	16,6	18,3
Δυτ. Γερμανία	18,9	18,3	17,8	18,0	17,9	17,2	16,4
Ιαπωνία	4,1	5,9	8,8	14,9	13,6	15,2	18,3
Γαλλία	6,0	6,0	6,6	7,5	8,2	7,4	6,6
Αγγλία	14,0	12,2	8,9	7,1	7,3	8,0	6,6
Ιταλία	4,4	4,8	5,4	4,9	5,1	5,1	4,7

Πηγή : United Nations, «Bulletin of Statistics on World Trade in engineering products» (1979, 1981) New York 1981, p. 22, 1983, p. 24.

Η χαμηλή διεθνής ανταγωνιστικότητα της σοβιετικής μηχανουργίας φαίνεται και από το ότι, ενώ η συμμετοχή της ΕΣΣΔ στη παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή ανέρχεται, σύμφωνα με σοβιετικούς υπολογισμούς, στο 20%³⁵ η συμ-

(34) βλ. Ε. Βασιλέφσκι. Διαρθρωτικές εξελίξεις στη μηχανουργία «MEMO» 1982, Νο 8 σελ. 116.

(35) ΕΣΥ ΕΣΣΔ «Η ΕΣΣΔ σε αριθμούς», Μόσχα, 1983 σελ. 57

μετοχή της στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων είναι 8 φορές μικρότερη 2,4 - 2, 5 %.

Χώρες, όπως η Γαλλία, Αγγλία, Ιταλία που έχουν βιομηχανικό δυναμικό δύο και τρεις φορές μικρότερο εκείνου της ΕΣΣΔ εξαγουν δύο και τρεις φορές περισσότερα μηχανουργικά προϊόντα απ' ότι αυτή.

Στις εξαγωγές μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού σαν ποσοστό του συνόλου των εξαγωγών, η ΕΣΣΔ είναι χαμηλότερα από το μέσο παγκόσμιο επίπεδο 2- 3 φορές³⁶ Ακόμα και το 1972, όταν το ποσοστό έφτασε στο ανώτατο σημείο του (23,6%) η ΕΣΣΔ εξακολούθησε να βρίσκεται σημαντικά χαμηλότερα του αντίστοιχου δείκτη του καπιταλιστικού κόσμου. (29,8 %)³⁷. Στο διάστημα που εμεσολάβησε, στο παγκόσμιο εμπόριο το ειδικό βάρος των μηχανουργικών προϊόντων στο σύνολο των εξαγωγών συνέχισε να μεγαλώνει ενώ στην ΕΣΣΔ μειώθηκε (πιν. 4).

Στις προηγμένες χώρες η συμμετοχή των μηχανουργικών προϊόντων στο σύνολο των εξαγωγών είναι αρκετές φορές μεγαλύτερη εκείνης στην ΕΣΣΔ και συνεχίζει να αυξάνει με γοργούς ρυθμούς. Για παράδειγμα το 1980 οι εξαγωγές της μηχανουργίας αποτέλεσαν το 64% του συνόλου των ιαπωνικών εξαγωγών. Το ποσοστό ήταν 4 και πλέον φορές μεγαλύτερο εκείνου της ΕΣΣΔ. Υπολογίζεται πως στη τρέχουσα δεκαετία στην Ιαπωνία το ποσοστό θα αυξηθεί σημαντικά και θα φτάσει 74% το 1990³⁸.

Για την ανάπτυξη της μηχανουργικής της παραγωγής η ΕΣΣΔ κατέβαλε δαπανηρές και επίμονες προσπάθειες με άκαμπτη ένταση όχι μόνο στα πρώτα πεντάχρονα αλλά και στα κατοπινά. Συγκεκριμένα στο 8ο και 9ο πεντάχρονο η σοβιετική μηχανουργία αναπτύχθηκε με ρυθμό σχεδόν μιάμισυ φορά υψηλότερο (1,46) απ' ότι κατά μέσο όρο η βιομηχανία και ταχύτερα απ' ότι οποιοσδήποτε άλλος κλάδος³⁹. Το 1980 αύξησε την παραγωγή της 2,7 φορές έναντι του 1970 ο δε κλάδος των εργαλείο - κατασκευών - 3,3 φορές⁴⁰. Γενικά στην τελευταία 20ετία (1960- 1980) η παραγωγή της μηχανουργίας και επεξεργασίας μετάλλου δπλασιά-

(36) Βλ. D. Kostyukhin. The World Market today M. «Progress» 1979 p. 53

(37) Εκεί

(38) «MEMO» 1981 No 8 σελ. 68

39) Α. Αντισκιν ο.π. σελ. 47

(40) «STP» 1981 No 3, p. 60

στηκε. Ο δείκτης της (1970 = 100) από 32 το 1960 έφτασε 254 το 1980⁴¹. Στη περίοδο 1981 - 1985 η αύξηση της παραγωγής της προβλέπεται να είναι όχι μικρότερη του 40% δηλ. μιάμισυ φορά ταχύτερη εκείνης του συνόλου της βιομηχανικής παραγωγής⁴².

Σύμφωνα με τα στοιχεία του αντιπροέδρου της κυβέρνησης Νόβικωφ το 1979 η σοβιετική βιομηχανία κατασκευής μηχανών και επεξεργασίας μετάλλου περιελάμβανε 8.500 παραγωγικά συγκροτήματα και επιχειρήσεις με πάγιο παραγωγικό κεφάλαιο αξίας γύρω στα 100 δισ. ρουβ.⁴³. Από τις αρχές ακόμα της προηγούμενης δεκαετίας η ΕΣΣΔ παράγει περισσότερους μεταλλοκοπτικούς τόννους απ' ότι οι ΗΠΑ (το 1971 το επίπεδο παραγωγής τόννων ήταν 3% υψηλότερο εκείνου των ΗΠΑ)⁴⁴. Σήμερα η Σοβιετική Ένωση διαθέτει τους περισσότερους τόννους όπως και το μεγαλύτερο αριθμό μηχανικών από οποιοδήποτε χώρα του κόσμου⁴⁵. Οι τελευταίοι είναι περίπου 3 φορές περισσότεροι απ' ότι στην ισχυρότερη βιομηχανική χώρα του κόσμου - τις ΗΠΑ.

Παρά την καταφανή υπεροχή σε εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και σε

Πίνακας 4
Συμμετοχή μηχανημάτων και βιομηχανικού εξοπλισμού
στο σύνολο εξαγωγών και εισαγωγών ΕΣΣΔ στη περίοδο
1913 - 1982 (%)

Ετη	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Έτη	Εξαγωγές	Εισαγωγές
1913	0,3	16,6	1971	21,8	34,0
1938	5,0	34,5	1972	23,6	34,6
1960	20,7	31,0	1978	19,6	42,0
1970	21,5	35,5	1979	17,5	38,0
			1980	15,8	33,9
			1981	13,7	30,2
			1982	12,9	34,4

Πηγή : α) Υπουργείο Εξωτερικού εμπορίου ΕΣΣΔ «Εξωτερικό εμπόριο ΕΣΣΔ»
β) ΕΣΥ ΕΣΣΔ «Λαϊκή οικονομία ΕΣΣΔ».

(41) Στατιστική επετηρίδα ΣΟΑ (ΚΟΜΕΚΟΝ) Μ. 1981 σελ. 73

(42) «Πράβντα» 5/3/1981 σελ. 3

(43) Β. Νοβικωφ. Για μια νέα άνοδο της σοβιετικής μηχανουργίας «Κομμουνιστής» 1979 Νο 3 σελ. 23.

(44) «ΜΕΜΟ» 1972 Νο 10 σελ. 8

(45) «Κομμουνιστής 1981 Νο 6 σελ. 8.

μηχανικό εξοπλισμό, η σοβιετική μηχανουργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της στη διεθνή αγορά που εκφράζεται με το τεράστιο έλλειμμα στο ισοζύγιο μηχανουργικών προϊόντων με τις προηγμένες Δυτικές χώρες καθώς και από τη μεγάλη αναντιστοιχία μεταξύ των εξαγωγών της και εισαγωγών προϊόντων μηχανουργίας, σε βάρος των πρώτων.

β) Διάρθρωση ανταλλαγών με βιομηχανικές χώρες της Δύσης

Διαπιστώνεται, πως οι εμπορικές ανταλλαγές της ΕΣΣΔ με τις βιομηχανικές χώρες της Δύσης συνίστανται κυρίως στην εξαγωγή ενέργειας και στην εισαγωγή

Πίνακας 5
Εξαγωγές και εισαγωγές μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού της ΕΣΣΔ στις μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες της Δύσης στη περίοδο 1972 – 1982 (σε εκατ. ρούβλια)

ΕΞΑΓΩΓΕΣ											
Χώρες	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Ενωμένες Πολιτείες	1	1	1	4	3	2	2	10	4	5	66
Ιαπωνία	5	4	5	3	4	6	2	4	6	3	6
Δυτική Γερμανία	17	13	14	25	41	26	34	25	19	16	23
Γαλλία	8	13	16	19	34	29	31	36	27	39	41
Αγγλία	8	13	22	22	21	25	32	54	30	27	38
Ιταλία	1	2	13	14	12	16	24	24	21	17	14
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ											
Ενωμένες Πολιτ.	48	169	189	454	621	351	274	342	311	201	169
Ιαπωνία	199	160	187	442	499	685	830	648	575	920	1313
Δυτ. Γερμανία	303	383	550	1008	1091	1042	1005	976	1176	772	1157
Γαλλία	132	141	270	425	511	567	688	696	631	357	432
Αγγλία	90	90	57	150	173	101	230	265	270	212	229
Ιταλία	120	147	157	312	322	489	477	404	408	333	420

Πηγή : Υπουργείο Εξωτερικού Εμπορίου ΕΣΣΔ «Το Εξωτερικό εμπόριο της ΕΣΣΔ» Μόσχα 1973 – 1983.

μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού. Συγκεκριμένα, το 1982 το 75% των εξαγωγών της πρώτης προς τις δεύτερες αποτελούνταν από καύσιμα και ηλεκτρική ενέργεια. Τον ίδιο χρόνο οι εισαγωγές της ΕΣΣΔ μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού από τις βιομηχανικές χώρες ανήλθαν σε 5.900 εκ. ρουβ. έναντι εξαγωγών σ' αυτές τέτοιων προϊόντων αξίας 320 εκ. 46) Από τα πιο πάνω προκύπτει, πως η ΕΣΣΔ εξάγει στις αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης 18 και πλέον φορές λιγότερα μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό απ' ό,τι εισάγει. Πρόκειται για μια μόνιμη κατάσταση και όχι για ένα περιστασιακό φαινόμενο⁴⁷, πράγμα που αποδεικνύεται από τον παρατιθέμενο πίνακα (5).

Η ανάλυση του εμπορίου της ΕΣΣΔ με τις έξι κατά σειρά ισχυρότερες βιομηχανικές χώρες της Δύσης δείχνει πως η διαφορά μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού φτάνει σε δεκάδες φορές ή ακόμα και σε μια εκατοντάδα σε βάρος της ΕΣΣΔ. Από υπολογισμούς με βάση τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει πως στην περίοδο 1972- 1980 οι σοβιετικές εξαγωγές στις ΗΠΑ μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού έφτασαν μόλις τα 28 εκ. ρουβ. ενώ οι εισαγωγές ανήλθαν σε 2759 εκ. δηλ. ήταν σχεδόν 100 φορές μικρότερες. Με τη Δυτ. Γερμανία η διαφορά ήταν περισσότερο από 35 φορές (214 εκ έναντι 7534 εκ. ρουβλ.) ενώ με την Ιαπωνία ξεπερνούσε τη μια εκατοντάδα και έφτανε τις 108 και πλέον φορές (39 εκ. έναντι 4229 εκ. ρουβλ.). Παρόμοιες διαφορές παρατηρούνται και το 1981 - 1982.

Ακόμα και με τη μικρότερη βιομηχανική χώρα του πίνακα-την Ιταλία - η διαφορά ήταν μεγαλύτερη από 22 φορές (127 εκ. έναντι 2836 εκ. ρουβλ.). Η Σοβιετική Ένωση με ένα βιομηχανικό δυναμικό αρκετές φορές ισχυρότερο εκείνου της Ιταλίας εισάγει από αυτήν δεκάδες φορές περισσότερα μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό απ' ό,τι εξάγει στη χώρα αυτή.

Η εξέταση της γεωγραφικής κατανομής του σοβιετικού εξαγωγικού εμπορίου αποκαλύπτει πως παρ' όλο που τα σοβιετικά μηχανουργικά προϊόντα έχουν πρόσβαση σε όλο σχεδόν τον κόσμο, αφού η ΕΣΣΔ διατηρεί εμπορικές σχέσεις (1982) με 143 χώρες, όμως η πώληση τους πραγματοποιείται βασικά στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ και στον Τρίτο Κόσμο κι όχι στην ομάδα των προηγμένων χωρών, όπως γίνεται με κάθε μέλος της ομάδας αυτής. Υπολογισμοί στη βάση του πίνακα 5 δείχνουν πως το 1980 (1979) η ΕΣΣΔ διέθεσε στις 6 ισχυρότερες βιομηχανικές χώρες του Δυτικού κόσμου μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό αξίας 107 (153) εκ. ρουβ. σε σύνολο εξαγωγής τέτοιων προϊόντων αξίας 7845 (7436) εκ.

(46) Στοιχεία και υπολογισμοί στη βάση. «Foreign Trade USSR» 1983, No 5, p. 14- 15

(47) Βλ. «Το εξωτερικό εμπόριο της ΕΣΣΔ στη μεταπολεμική περίοδο». Μόσχα, «Διεθνείς Σχέσεις» 1979, σελ. 25,248.

ρουβ⁴⁸. Από τα ανοπέρω προκύπτει ότι στις πιο πάνω χώρες στις οποίες αναλογεί το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου εμπορίου μηχανουργικών προϊόντων, και που κατέχουν τις πρώτες θέσεις στις εισαγωγές και εξαγωγές τέτοιων προϊόντων, η ΕΣΣΔ εξήγαγε μόλις το 1,4% (2,0%) της μηχανουργικής της παραγωγής. Το 1982 (1981) το 1,6% (1,4%)⁴⁹.

Για σύγκριση αξίζει να αναφερθεί ότι στα δύο τελευταία χρόνια στις τρεις πιο καθυστερημένες εξωευρωπαϊκές χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ (Μογγολία, Κούβα, Βιετνάμ) η ΕΣΣΔ διέθεσε μηχανουργικά προϊόντα αξίας 1396 (1239) εκ. ρουβ. δηλ. 13 (8) φορές περισσότερα απ' ό,τι στις έξι μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες του Δυτικού κόσμου⁵⁰. Με τις τελευταίες η Σοβιετική Ένωση παρουσιάζει στον τομέα ανταλλαγής μηχανουργικών προϊόντων ένα αληθινά τεράστιο παθητικό ισοζύγιο που το 1980 έφτασε τα 3264 εκ. ρουβ. και το 1982 τα 3592 εκ.⁵¹.

Αν ληφθεί υπόψη το σύνολο της Αν. Ευρώπης, όπου περιλαμβάνονται χώρες, όπως η Τσεχοσλοβακία και Αν. Γερμανία, που είχαν εκβιομηχανιστεί από τον περασμένο ακόμα αιώνα, πάλι οι εισαγωγές από τις προηγμένες χώρες είναι υπερτριπλάσιες των εξαγωγών προς αυτές. Συγκεκριμένα το 1980 (1981) οι εισαγωγές από τη Δυτική Ευρώπη ανήλθαν (δισ. δολ.) σε 10,5 (9,1) έναντι εξαγωγών προς αυτήν 3,7 (2,8), οι δε εισαγωγές από τις ανεπτυγμένες Δυτικές χώρες σε 12,3 (11,0) έναντι εξαγωγών 4,0 (3,0)⁵².

Από τα πιο πάνω συνάγεται πως το 1980 (1981) η Αν. Ευρώπη είχε με τη Δυτ. Ευρώπη ένα έλλειμμα σε μηχανουργικά προϊόντα ύψους 6,8 (6,3) δισ. δολ. και με τον αναπτυσσόμενο Δυτικό κόσμο - ύψους 8,3 (8,0) δισ. δολ.

Το ειδικό βάρος των Ανατολικών χωρών στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων παρουσιάζει μια συνεχή πτώση τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Από 13% περίπου το 1963 - 65, 11 % αντίστοιχα το 1970 και 1975, έπεσε στο 9% σχεδόν το 1979-81⁵³.

Η ΕΣΣΔ, όπως και οι άλλες εξεταζόμενες χώρες, μη έχοντας τη δυνατότητα να διαθέσουν τα μηχανουργικά τους προϊόντα στην παγκόσμια αγορά τα πουλούν

(48, 49) Υπολογισμοί στη βάση «Εξωτερικό εμπόριο ΕΣΣΔ (1980, 1982) σελ. 45-46, και 46-47.

(50) Εκεί.

(51) Εκεί. Θα πρέπει να σημειωθεί, πως το 1981 οι ΗΠΑ εξήγαγαν μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό αξίας 95,7 δισ. δολ. και είχαν στο τομέα αυτό ένα ενεργητικό ισοζύγιο ύψους 23,5 δισ. δολ. «Foreign Trade USSR» 1983 No 2, σελ. 29.

(52) Πηγή, Η ίδια του πίνακα 3, σελ. 7

(53) Υπολογισμοί στη βάση της πιο πάνω πηγής.

βασικά στις χώρες Κρατικού εμπορίου είτε στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το 1982 π.χ. η ΕΣΣΔ το 73 % τέτοιων προϊόντων το εξήγαγε στις σοσιαλιστικές χώρες, το 23% στις αναπτυσσόμενες και μόνο το 4% στις βιομηχανικές χώρες⁵⁴. Η Βουλγαρία επίσης που καλύπτει το 65 % περίπου των εισαγωγικών της αναγών σε μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό με εισαγωγές από την ΕΣΣΔ εξάγει τη συντριπτική πλειοψηφία των μηχανουργικών της προϊόντων στις Ανατολικές χώρες και πρώτα απόλα στην ΕΣΣΔ που απορροφά μόνη της το 70% των βουλγαρικών εξαγωγών μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού⁵⁵.

Αν ληφθεί υπόψη πως η Βουλγαρία μόλις πρόσφατα εκβιομηχανίστηκε και το μερίδιο της στις παγκόσμιες εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων είναι μικρότερο του 1% τότε γίνεται φανερό πως η εξαγωγή ενός τόσο υψηλού ποσοστού στην ΕΣΣΔ (70%) δεν σχετίζεται με οικονομικο-τεχνικά κριτήρια.

Από τα περιορισμένα στοιχεία που παρέχει η σοβιετική στατιστική διαπιστώνεται πως οι σπουδαιότεροι πελάτες βασικών μηχανουργικών κλάδων της ΕΣΣΔ είναι κυρίως οι λιγότερες ανεπτυγμένες σοσιαλιστικές και καπιταλιστικές χώρες. Στη διετία 1979 - 1980 οι τρεις σπουδαιότεροι αγοραστές των προϊόντων της σοβιετικής μηχανουργικής βιομηχανίας στους κυριότερους κλάδους της ήταν κατά σειρά οι ακόλουθοι : Κατασκευής εξοπλισμού για τη χημική βιομηχανία - Βουλγαρία, Ρουμανία, Βιετνάμ. Μέσων εναέριων επικοινωνιών - Κούβα, Ιράκ Συρία. Ανεψωτικού και μεταφορικού εξοπλισμού - Πολωνία, Κούβα, Βουλγαρία. Εξοπλισμού για την επισιτιστική βιομηχανία - Κούβα, Ιράν Πολωνία. Εξοπλισμού για την υφαντουργική βιομηχανία - Κούβα, Πολωνία, Μογγολία. Ιατρικού εξοπλισμού και εργαλεία - Βουλγαρία, Πολωνία, Κούβα. Αυτοκίνητα για ειδικές χρήσεις - Βουλγαρία, Κούβα, Μογγολία, Λεωφορεία - Βουλγαρία, Αφγανιστάν Κούβα. Το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της ΕΣΣΔ αποτελείται από ανεπεξέργαστες πρώτες ύλες, κυρίως καύσιμα, μεταλλεύματα και ξυλεία. Το 1979, 1980/1981 και 1982 π.χ. μόνο τα καύσιμα και η ηλεκτρενέργεια αποτέλεσαν το 42,1%, 46,8 και 52,3 % αντίστοιχα, του συνόλου των εξαγωγών⁵⁶.

Με την διάρθρωση των εξαγωγών της η ΕΣΣΔ μοιάζει περισσότερο με αναπτυσσόμενη χώρα παρά με χώρα που στον όγκο του εισοδήματος και της βιομηχανικής παραγωγής κατέχει τη 2η θέση στον κόσμο. Η κύρια αιτία για τη μειονεκτική θέση της ΕΣΣΔ στις διεθνείς συναλλαγές και ιδιαίτερα στο εμπόριο μηχανουργικών προϊόντων, βρίσκεται, κατά τους σοβιετικούς, στο ότι η χώρα τους

54) «MoscowNews»1983, Νο18, σ.4.

(55) «MEMO» Μόσχα, 1983, Νο 2, σελ. 79, 84.

(56), Υπολογισμοί στη βάση «Εξωτερικό εμπόριο ΕΣΣΔ» (1980, 1982).

εξελείχθηκε στο βασικό τροφοδότη της ΚΟΜΕΚΟΝ με πρώτες ύλες. «Οι έρευνες δείχνουν πως το ποσοστό των μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού στις εξαγωγές μιας αναπτυσσόμενης βιομηχανικής χώρας συνήθως αντιστοιχεί με μικρές παρεκκλίσεις, στο ειδικό βάρος της μηχανουργίας στο συνολικό της προϊόν. Εξαιρεση στη δοσμένη περίπτωση αποτελεί η Σοβιετική Ένωση, που για την εξασφάλιση της κανονικής διαδικασίας παραγωγής και της συνόδου της παραγωγής στις αδελφές σοσιαλιστικές χώρες, τους προμηθεύει σε τεράστιες ποσότητες μεγάλη ποικιλία πρώτων υλών»⁵⁷.

, Είναι γεγονός πως η Σοβιετική Ένωση παίζει καθοριστικό ρόλο στη κάλυψη των αναγκών των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ σε πρώτες ύλες, όπως πετρέλαιο, αέριο, σιδηρομεταλλεύματα, ξυλεία κ.ά.⁵⁸.

Η εξαγωγή ωστόσο πρώτων υλών στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ δεν θεμελιώνει την άποψη για τα αίτια της μειονεκτικής θέσης της ΕΣΣΔ επειδή η διάρθρωση του εμπορίου της με τις πιο πάνω χώρες είναι πολύ καλύτερη εκείνης με τις δυτικές χώρες.

Η ανάλυση του σοβιετικού εμπορίου με τις πιο ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, όπως είναι η Ανατ. Γερμανία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία και Ουγγαρία για την περίοδο 1972- 1980 δείχνει πως η διαφορά στις εξαγωγές και εισαγωγές μηχανών και βιομηχανικού εξοπλισμού μεταξύ ΕΣΣΔ και αυτών των χωρών είναι περιορισμένη και φτάνει 1,5-4,0 φορές. Η μεγαλύτερη διαφορά είναι με την Ανατ. Γερμανία και Τσεχοσλοβακία 3-4 φορές και η μικρότερη με τη Πολωνία και Ουγγαρία- 1,5-2,0 φορές, σε βάρος της ΕΣΣΔ⁵⁹. Οι διαφορές αυτές είναι δεκάδες φορές μικρότερες εκείνων με τις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης, που φτάνουν και ξεπερνούν όπως φάνηκε στο προηγούμενο πίνακα, τη μια εκατοντάδα.

Γίνεται φανερό πως οι μικρές σχετικά σε σύγκριση με τις εισαγωγές, εξαγωγές μηχανουργικών προϊόντων της ΕΣΣΔ δεν οφείλονται στη προμήθεια από μέ-

(57) Πρόχοροφ. Η επιστημονικό - τεχνική επανάσταση και οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις «Θέματα οικονομίας» 1974, Νο 4 σελ. 58 - 59.

(58) Στη πενταετία 1976-1980 η ΕΣΣΔ προμήθευσε στους εταίρους της ΚΟΜΕΚΟΝ 800 εκ. τον. συμβατικά καύσιμα (43% περισσότερα απ' όση στη πενταετία 1971-1975) που κάλυψαν σχεδόν πλήρως τις εισαγωγικές τους ανάγκες σε ενέργεια. Στη τρέχουσα πενταετία οι προμήθειες καυσίμων από την ΕΣΣΔ προβλέπεται να αυξηθούν κατά 20 %. Η ετήσια παροχή σοβιετικού φυσικού αερίου στις ευρωπαϊκές χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ έφτασε τα 40 δισ. κυβικά μέτρα. (Α. Αμπαροφ. Το πρόγραμμα ενέργειας και πρώτων υλών των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ «Διεθνής Ζωή» 1982 Νο 1 σελ. 150).

(59) Υπολογισμοί στη βάση «Εξωτερικό εμπόριο ΕΣΣΔ» 1973-1980

ρους της μεγάλων ποσοτήτων πρώτων υλών στις αδελφές σοσιαλιστικές χώρες όπως διατείνονται οι σοβιετικοί, αλλά στο χαμηλό διεθνή ανταγωνισμό των σοβιετικών προϊόντων, λόγω της κακής ποιότητάς τους.

Με βάση τα πιο πάνω δεν είναι δυνατόν να συμμεριστεί κανείς την άποψη του Ρούντνεφ, σοβιετικού υπουργού εργαλειοκατασκευών, μέσω αυτοματοποίησης και συστημάτων διεύθυνσης, ότι η ΕΣΣΔ, βρίσκεται στη πρωτοπορεία της τεχνολογικής προόδου⁶⁰. Το γεγονός ότι το πρώτο στο κόσμο Ινστιτούτο αυτοματοποίησης της τηλεμηχανικής ιδρύθηκε στη Μόσχα, πριν ακόμα απ' το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, καθώς και το ότι το πρώτο συνέδριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας για την αυτοματοποιημένη διεύθυνση συνήλθε στην ΕΣΣΔ δεν μπορεί να αποτελεί και απόδειξη της διατήρησης των πρωτείων σε μια εποχή που τα μέσα αυτοματοποίησης ανανεώνονται κατά μέσο όρο κάθε πέντε χρόνια⁶¹.

Η ΕΣΣΔ καθώς και η Πολωνία, Ρουμανία και Βουλγαρία παρουσιάζουν το παράδοξο φαινόμενο από τη μια μεριά να ανήκουν στην κατηγορία των εκβιομηχανισμένων χωρών και από την άλλη να έχουν ένα χαμηλό για τέτοιου είδους χώρες επίπεδο τεχνολογίας με αποτέλεσμα να εισάγουν από τις Δυτικές χώρες πολλές φορές περισσότερα προϊόντα τεχνολογίας, απ' ότι εξάγουν στις χώρες αυτές. Γενικά οι Ανατολικές χώρες δεν μπόρεσαν να καταλάβουν επάξια θέση στη διεθνή αγορά προϊόντων τεχνολογίας παρά τις τεράστιες προσπάθειες που κατέβαλαν και παρά το γεγονός ότι υπάρχει εκτεταμένη τεχνολογική και επιστημονική συνεργασία μεταξύ των χωρών-μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ⁶².

4) ΚΥΡΙΑ ΑΙΤΙΑ ΧΑΜΗΛΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η βασική αιτία που τα προϊόντα των Ανατολικών Χωρών, δεν μπορούν να ανταγωνιστούν εκείνα των Δυτικών είναι ότι η ποιοτική στάθμη τους είναι χαμηλή, παρόλο που αναγνωρίζεται ότι «υψηλή ποιότητα σημαίνει μικρότερες δαπάνες σε εργασία και υλικούς πόρους, και μεγαλύτερο εξαγωγικό δυναμικό»⁶³.

(60) Κ. Ρούντνεφ. Στη πρωτοπορεία της τεχνολογικής προόδου. «Νέοι Καιροί» Μ. 1976, Νο, 19, σελ. 18.

(61) Εκεί.

(62) Βλ. Council for Mutual Economic Assistance. Secretariat «Multilateral Scientific and Technological Cooperation among the CMEA Member Countries. Results and Perspectives». Moscow, 1982

(63) Developed socialism. Theory and Practice «Progress» Moscow, 1983, p. 84.

Το ποιοτικό επίπεδο των σοβιετικών προϊόντων εξακολουθεί να είναι χαμηλό διότι οι ποσοτικοί δείκτες, πρακτικά έχουν προτεραιότητα και υπολογίζονται σαν το βασικό κριτήριο κάθε οικονομικής δραστηριότητας. Στην χαμηλή ποιότητα των εμπορευμάτων συμβάλει το ότι το νομικό καθεστώς που διέπει τις σχέσεις των επιχειρήσεων δεν ευνοεί την τήρηση των μεταξύ τους υποχρεώσεων. Η ανεπαρκής ικανοποίηση της ζήτησης τόσο στα καταναλωτικά όσο και στα κεφαλαιουχικά αγαθά εξασφαλίζει στους παραγωγούς και στους πωλητές κυρίαρχη θέση στην αγορά, με φυσικό επακόλουθο να μειώνει το ενδιαφέρον τους για τη βελτίωση της ποιότητας.

Γενικά η χαμηλή ποιότητα των σοβιετικών εμπορευμάτων είναι συνυφασμένη με τη μαζική και βεβιασμένη εκβιομηχάνιση, με την εξάλειψη του ιδιωτικού τομέα και κάθε είδους ανταγωνισμού, με την παράβαση των θεμελιωδών νόμων της οικονομίας.

α) Οι προσπάθειες για βελτίωση της παραγωγής

Η χαμηλή ποιοτική στάθμη των προϊόντων έχει προβληματίσει επανειλημμένα τη σοβιετική ηγεσία που πολλές φορές επιχειρήσε να διορθώσει την κατάσταση. Οι προσπάθειες όμως, που άρχισαν μισό και πλέον αιώνα πριν, δεν έφεραν κι ούτε ήταν αντικειμενικά δυνατόν να φέρουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, λόγω της οικονομικο-πολιτικής δομής του σοβιετικού καθεστώτος.

Στην περίοδο της εκβιομηχάνισης η απότομη πτώση της ποιότητας των προϊόντων προκάλεσε πολλές ανησυχίες που βρήκαν την έκφραση τους στο XVI συνέδριο του κόμματος. «Η κατάσταση με την ποιότητα της βιομηχανικής παραγωγής βρίσκεται σε πολύ χαμηλό επίπεδο και σε ωρισμένες περιπτώσεις έχει τάση για παραπέρα χειροτέρευση», διαπίστωνε η απόφαση του συνεδρίου (1930)⁶⁴.

Η χαμηλή ποιότητα της βιομηχανικής παραγωγής και ιδιαίτερα η τάση χειροτέρευσης της οδήγησε στην εξίσωση της ευθύνης για τη μη εκπλήρωση των ποιοτικών δεικτών με εκείνη για την μη εκπλήρωση των ποσοτικών. Το συνέδριο στην απόφαση του τόνιζε: «Σε σχέση με την ποιότητα της παραγωγής η ευθύνη των οικονομικών οργάνων δεν θα πρέπει να είναι ωστόσο μικρότερη απ' ότι για την μη εκπλήρωση των ποσοτικών καθηκόντων⁶⁵» παρά τις αποφάσεις που πάρθηκαν και τα μέτρα που ελήφθησαν η κατάσταση

(64) «Το κόμμα στη περίοδο ...» ο.π. σελ. 73.

(65) Εκεί

δεν βελτιώθηκε; Είκοσι και πλέον χρόνια αργότερα το ζήτημα της βελτίωσης της ποιότητας τέθηκε και πάλι στη πρώτη σειρά.

«Η αδιάκοπη άνοδος της ποιότητας της παραγωγής γίνεται οικονομικό - πολιτικό καθήκον πρώτου βαθμού» τονίστηκε στο XXII συνέδριο⁶⁶. Αξιόλογα αποτελέσματα, ωστόσο, δεν υπήρξαν.

Στη διάρκεια της περασμένης δεκαετίας για τη βελτίωση της ποιότητας των σοβιετικών προϊόντων καταβλήθηκαν νέες προσπάθειες⁶⁷ στις οποίες πρωτοστάτησαν τα δύο κυριότερα όργανα του κόμματος - η «Πράβντα» και ο «Κομμουνιστής»⁶⁸. Συγκεκριμένα το θεωρητικό όργανο του κόμματος σε κύριο άρθρο με τίτλο «Η άνοδος της ποιότητας της δουλειάς-πρόβλημα κλειδί στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας»⁶⁹ εγκαινίασε μια εκστρατεία με την ευκαιρία του XXV συνεδρίου, που ενέκρινε το X πεντάχρονο σχέδιο. Το πεντάχρονο αυτό που τόσο πολύ διαφημίστηκε σαν «πεντάχρονο ποιότητας» δεν φαίνεται εν τούτοις να πέτυχε εκεί που απέτυχαν τα προηγούμενα, μια και η χαμηλή ποιότητα⁷⁰ των σοβιετικών εμπορευμάτων εξακολουθεί να αποτελεί τον κανόνα κι όχι την εξαίρεση. Απόδειξη γι αυτό είναι και το ότι ο πρωθυπουργός της χώρας, στην ομιλία του στο XXVI συνέδριο του κόμματος, αναγκάστηκε να επαναλάβει, αναφορικά με την ποιότητα της παραγωγής και την ανάγκη βελτίωσης της, όσα περίπου ειπώθηκαν πριν δέκα ακριβώς συνέδρια, δηλ* στο XVI καθώς και σε εκείνα που το ακολούθησαν. Ο πρωθυπουργός απευθύνθηκε στη φιλοτιμία και τα καλά αισθήματα των εργαζομένων προτρέποντας τους να παράγουν είδη καλής ποιότητας για τον πληθυσμό. «Η παραγωγή

(66) Υλικό XXII συνεδρίου ΚΚΣΕ Μ. 1961 σελ. 178

(67) Βλ. Α. Ντέρμπισερ. Σήμα ποιότητας. Μ. «Μοσχοβίτης εργάτης» 1972

(68) α) Να καλυτερέψουν οι ποιοτικοί δείκτες (κύριο άρθρο) «Πράβντα» 14/11/1973. Επίσης 11.6.1975 και 28.1.1975.

β) Ο σοσιαλιστικός συναγωνισμός και η άνοδος της ποιότητας της παραγωγής «Κομμουνιστής» 1974 Νο 4

γ) Γ. Ντέμιν. Συναγωνισμός—Αποτελεσματικότητα και ποιότητα «Κομμουνιστής» 1975 ΝΟ 7..

δ) Μ. Σολόμεντσεφ. (Πρωθυπουργός Ρωσικής Ομοσπονδίας) Πορεία - ποιότητα και αποτελεσματικότητα. «Πράβντα» 17/12/1975

ε) Γ. Σίντορωφ. Πορεία για το ανέβασμα της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας «κομμουνιστής» 1976, Νο 7.

ζ) Ι. Σκρίνικ. Στην υψηλή ποιότητα της εργασίας - επιστημονική βάση. «Κομμουνιστής» 1976 Νο 8.

(69) «Κομμουνιστής» 1975 Νο 16

(70) Οικονομία ποιότητας «Πράβντα» 11/2/1982.

καλών και όμορφα φτιαγμένων ειδών - υπόθεση τιμής και επαγγελματικής υπερηφάνειας όλων εκείνων που παράγουν εμπορεύματα για τον πληθυσμό» είπε ⁷¹.

Χρειάζεται να σημειωθεί, πως για την βελτίωση των σοβιετικών μηχανουργικών προϊόντων καταβλήθηκαν ιδιαίτερα επίμονες προσπάθειες και οι σοβιετικοί ιθύνοντες επανειλημμένα έθεσαν το ζήτημα της ποιοτικής ανόδου της μηχανουργίας. «Μας χρειάζεται - υποδείκνυε το XVIII συνέδριο (1939) του ΚΚΣΕ - όχι οποιαδήποτε μηχανουργία. Μας χρειάζεται πρωτοπόρα μηχανουργία που να βρίσκεται πλήρως στο επίπεδο των κύριων επιτευγμάτων της παγκόσμιας τεχνικής⁷²».

Πριν δυο δεκαετίες τέθηκε ξανά το καθήκον της σε διεθνή κλίμακα ποιοτικής υπεροχής των σοβιετικών μηχανών και εργαλείων. Συγκεκριμένα υποδεικνύονταν πως η μηχανουργία της ΕΣΣΔ θα έπρεπε στο συντομώτερο διάστημα να ξεπεράσει τις ΗΠΑ «από πλευράς επιπέδου τεχνικής ιδιαίτερα στους πιο σπουδαίους και αποφασιστικούς κλάδους»⁷³.

Παρ' όλα αυτά σήμερα η ΕΣΣΔ εξακολουθεί να υστερεί απέναντι των ΗΠΑ και των άλλων προηγμένων χωρών στην ποιότητα των μηχανών, εργαλείων και συσκευών. Απόδειξη γι αυτό είναι μεταξύ των άλλων και το ότι ο Μπρέζνιεφ μιλώντας στο XXVI συνέδριο έθεσε ξανά το ζήτημα της ποιότητας της παραγωγής. Συγκεκριμένα τόνισε ότι αυτή πρέπει «να αντιστοιχεί στα καλύτερα παγκόσμια πρότυπα - εμείς δεν μπορεί και δεν πρέπει να υστερούμε σε τίποτα»⁷⁴. Θα πρέπει να υπομνηστεί πως πριν 15 χρόνια στο XXIII συνέδριο ο ίδιος τόνιζε με έμφαση ότι το κόμμα θέτει αν ένα από τα πιο επείγοντα καθήκοντα τη ριζική βελτίωση της ποιότητας της παραγωγής⁷⁵.

Ριζική βελτίωση ωστόσο δεν επήλθε. Αντίθετα η κατάσταση χειροτέρευσε, πράγμα που αποδεικνύεται από το ότι ο αριθμός των επιχειρήσεων με ελαττωματική παραγωγή αντί να μειώνεται αυξάνεται. Από 1000 περίπου που ήταν το 1973 έφθασαν τις 2300 το 1982⁷⁶. Για να επιστραφεί η ελαττωματική παραγωγή

(71) «Πράβντα» 28/2/1981 σελ. 3.

(72) Γ. Ρόξενφελντ, Κ. Κλιμένκο, Ιστορία μηχανουργίας ΕΣΣΔ
Μ. (έκδ. Ακαδημίας Επιστημών ΕΣΣΔ) 1961 σελ. 332

(73) Εκεί σελ. 499-500

(74) «Κομμουνιστής» 1981 Νο 6 σελ. 7

(75) Λ. Μπρέζνιεφ Απολογισμός της ΚΕ του ΚΚΣΕ στο XXIII συνέδριο του ΚΚΣΕ.
Πολιτ. έκδ. Μ., 1966, σελ. 59.

(76) «Πράβντα», 25.2.1983, σελ. 3.

οι εμπορικές επιχειρήσεις ενός μόνο Λένινγκραντ το 1982 χρειάστηκαν περισσότερα από 60 χιλ. βαγόνια, εμπορευματοκιβώτια και δέματα⁷⁷.

Το ζήτημα της βελτίωσης της ποιότητας ετέθη και για τις άλλες χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ και είχε σαν σκοπό να παραχθούν προϊόντα που να αντιστοιχούν στα καλύτερα διεθνή πρότυπα. «Ο αγώνας για τη ποιότητα είναι τώρα μια από τις βασικές κατευθύνσεις της τελειοποίησης της παραγωγής στις χώρες του σοσιαλισμού»⁷⁸. Ωστόσο παρά τις συνεχείς και εντατικές προσπάθειες των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ το πρόβλημα της παραγωγής προϊόντων, που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των διεθνών προτύπων δεν ελύθη. Η ανταγωνιστικότητα των ανατολικό - ευρωπαϊκών προϊόντων, συνολικά είναι χαμηλή με αποτέλεσμα οι εξαγωγές τους στις ανεπτυγμένες Δυτικές χώρες να είναι όπως ήδη φάνηκε, περιορισμένες και να αποτελούνται κατά τα 3/4 από πρώτες ύλες καθώς και είδη χαμηλής τεχνολογίας.

Η εξαγωγή πρώτων υλών, κυρίως καυσίμων, προβλέπεται να συνεχιστεί και να αποτελεί το σπουδαιότερο είδος εξαγωγών των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ προς τις προηγμένες χώρες. Τον καθοριστικό ρόλο στη τέτοια διάρθρωση των εξαγωγών θα εξακολουθήσει να τον παίζει, όπως και μέχρι τώρα, η ΕΣΣΔ⁷⁹.

Για να μπορέσει η Σοβιετική Ένωση να παράγει προϊόντα διεθνώς ανταγωνιστικά θα πρέπει να διαθέσει πρόσθετους υλικούς και εργατικούς πόρους, πράγμα που θα επιδρούσε αρνητικά στους ποσοτικούς δείκτες της οικονομίας της που δείχνουν ήδη σαφή πτωτική τάση. Μια τέτοια ωστόσο εξέλιξη είναι απαράδεκτη για τη σημερινή σοβιετική ηγεσία, ενώ η ταυτόχρονη - ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη της σοβιετικής οικονομίας είναι πλέον ουσιαστικά ανέφικτη.

(77) Εκεί.

(78) Α. Αλεξέγιεφ. Γ. Σιράγιεφ. Ο οικονομικός συναγωνισμός των δύο παγκοσμίων συστημάτων και ο αντικομμουνισμός «ΜΕΙΜΟ» 1965 Νο 8 σελ. 14.

(79) Στο μερίδιο της Σοβ. Ένωσης αντιστοιχεί σχεδόν το μισό του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της ΚΟΜΕΚΟΝ (46 % το 1980 έναντι 11 % περίπου της Αν. Γερμανίας και Πολωνίας, 9 % Ουγγαρίας και Τσεχοσλοβακίας, 7 % Ρουμανίας και 6 % Βουλγαρίας. (Στατιστική Επετηρίδα ΚΟΜΕΚΟΝ 1981 σελ. 336). Εκτός των άλλων ενεργειακών υλών η Σοβιετική Ένωση προβλέπεται να εφοδιάσει τη Δυτική Ευρώπη και με μεγάλες ποσότητες αερίου. Με το σχέδιο «αέριο - αγωγοί» η ΕΣΣΔ με αγωγό που θα ενώνει τη Δυτική Σιβηρία με τη Δυτική Ευρώπη, θα παρέχει κάθε-χρόνο στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες 40 δισ. μ' φυσικού αερίου σε διάστημα 20 - 25 ετών. Το σημαντικότερο ποσοστό θα έχει η Δυτική Γερμανία - ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΣΣΔ μεταξύ των Δυτικών χωρών. Με συμβόλαιο που υπογράφηκε (20/11/1981) ανάμεσα στις δύο χώρες, η δεύτερη αρχίζοντας από το 1984 θα παρέχει κάθε χρόνο στη πρώτη, συμπληρωματικά 10,5 δισ. μ' φυσικού αερίου σε διάστημα 25 ετών. (Ο Μοργκατσεφ. Αγωγός ΕΣΣΔ-Δυτικής Ευρώπης. Γιατί η Ουάσιγκτον είναι εναντίον, «Νέοι καιροί» 1981 Νο 49, σελ. 24).

Οι παράγοντες⁸⁰ που επιδρούν ανασταλτικά στους ρυθμούς ανάπτυξης της σοβιετικής οικονομίας είναι πολλοί και η αρνητική τους επίδραση με τον καιρό μεγαλώνει. Οι παράγοντες αυτοί, στην πλειοψηφία τους ισχύουν και για τις Ανατ. Χώρες και ωρισμένοι απ' αυτούς αναγνωρίζονται και από σοβιετικής πλευράς⁸¹.

5. ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΕΛΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Σύμφωνα με τους σοβιετικούς υπολογισμούς στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, όπου κατοικεί το 1/10 περίπου του πληθυσμού της γής, παράγεται γύρω στο 1/3 της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής που σημαίνει πως στις χώρες αυτές η κατά κάτοικο βιομηχανική παραγωγή βρίσκεται 3 και πλέον φορές υψηλότερη από το μέσο παγκόσμιο επίπεδο. Στην ΕΣΣΔ επίσης το 1980 η κατά κάτοικο βιομηχανική παραγωγή ξεπέρασε το παγκόσμιο επίπεδο κατά 3 φορές⁸².

Στο τέλος του 1982 ο εθνικός πλούτος της ΕΣΣΔ υπολογίζονταν σε 2.900.000 εκ. ρουβ. οι δε επενδύσεις παγίου κεφαλαίου σε 1.852.000 εκ. ρουβ.⁸³ Η χώρα κατέχει την 1η θέση στο κόσμο στη παραγωγή χάλυβα, χυτοσίδηρου, πετρελαίου, τσιμέντου, γεωργικών μηχανημάτων, τρακτέρ, μεταλλο-κοπτικών μηχανών, ατμομηχανών, ντήζελ και άλλων προϊόντων⁸⁴ και παράγει σχεδόν όλους τους τύπους των σπάνιων και των μη σιδηρούχων μετάλλων⁸⁵. Κατέχει επίσης την πρώτη θέση στον αριθμό των μηχανικών⁸⁶ και τεχνικών καθώς και στο ποσοστό των απασχολούμενων στην εθνική οικονομία με ανώτατη και με μέση ειδική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα 75% όλων των εργατών έχουν ανώτατη ή μέση (8-10 χρό-

(80) Βλ. Τ. Φακιολά. Ανάλυση οικονομικής πολιτικής ΕΣΣΔ Ανατολικών Χωρών. Αθήνα 1982 κεφ. VII.

(81) Το θεωρητικό-πολιτικό περιοδικό του κόμματος π.χ. σε κύριο άρθρο του προβλέπει, πως στην τρέχουσα δεκαετία στην ανάπτυξη της παραγωγής μεταξύ των άλλων «αισθητά θα επιδράσουν η μείωση της αύξησης των εργατικών πόρων καθώς και η άνοδος των δαπανών, που σχετίζονται με τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος». Θα επιδράσουν επίσης «ή ανάγκη της ριζικής ανακαίνισης πολλών πεπαλαιωμένων επιχειρήσεων, ο εκσυγχρονισμός του οδικού δικτύου, των μεταφορών και επικοινωνιών, ανάλογα με τις αυξανόμενες ανάγκες της οικονομίας» («Κομμουνιστής» 1981, Νο 6, σελ. 7)

(82) The Soviet Union in World Industrial Production «Socialism. Theory and Practice» Moscow, 1983, No 2, p. 125.

(83) Foreign trade USSR, 1982, No 12 p. 3.

(84) Εκεί

(85) «Socialism : Theory and Practice», Moscow, 1983, No 2, p. 126.

(86) Το 1960 η ΕΣΣΔ απασχολούσε στην οικονομία της σχεδόν δυο φορές περισσότερους μηχανικούς απότι οι ΗΠΑ (1135 χιλ. έναντι 590 χιλ.). (Η ΕΣΣΔ και οι ξένες χώρες . . . ο.π. σελ. 162). Σήμερα η διαφορά είναι τριπλάσια.

νια) εκπαίδευση, ενώ περισσότερο από 72% των απασχολουμένων στη βιομηχανία, τις μεταφορές και τις κατασκευές είναι ειδικευμένοι ή υψηλά ειδικευμένοι εργάτες⁸⁷. Παράλληλα διαθέτει ένα επιστημονικό δυναμικό (1,4 εκ. άτομα) που αντιπροσωπεύει το 1/4 του παγκοσμίου⁸⁸.

Υπολογίζεται πως το 1980 το μερίδιο της ΕΟΚ στη βιομηχανική παραγωγή του καπιταλιστικού κόσμου ανήρχετο στο 28%, της Δυτ. Ευρώπης- 34% ΗΠΑ- 34% και Ιαπωνίας 12%⁸⁹. Αν ληφθεί υπόψη πως σύμφωνα με σοβιετικούς υπολογισμούς στην ΕΣΣΔ, στην ΚΟΜΕΚΟΝ και στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού αναλογεί αντίστοιχα το 20%, το 33% και το 40% της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής⁹⁰, τότε προκύπτει πως στην ΕΟΚ αναλογεί το 16,8% της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής, ΗΠΑ-20,4%, Δυτ. Ευρώπη - 20,4 και Ιαπωνία - 7,2 %⁹¹.

Ξεκινώντας από τα παραπάνω καθώς και από το γεγονός ότι ο πληθυσμός της ΕΟΚ και της ΕΣΣΔ είναι σχεδόν ο ίδιος καταλήγουμε στο συμπέρασμα, πως η κατά κάτοικο βιομηχανική παραγωγή της δεύτερης είναι περίπου κατά το 1/6 μεγαλύτερη εκείνης της πρώτης (20% έναντι 16,8%). Στη περίπτωση της Δυτ. Ευρώπης, όπου ο πληθυσμός της είναι κατά 1/3 περίπου μεγαλύτερος εκείνου της ΕΣΣΔ όμως το βιομηχανικό δυναμικό τους είναι σχεδόν ισοδύναμο (20,4%) η κατά κάτοικο βιομηχανική παραγωγή είναι στην ΕΣΣΔ κατά 1/3 περίπου μεγαλύτερη εκείνης στη Δυτ. Ευρώπη. Η ΕΣΣΔ υπερέχει επίσης και της Ιαπωνίας στη κατά κάτοικο βιομηχανική παραγωγή, αφού ο πληθυσμός της είναι μεν υπερδιπλάσιος της δεύτερης, όμως το βιομηχανικό της δυναμικό είναι τριπλάσιο (20% έναντι 7,2%).

Όπως είναι γνωστό το υψηλό επίπεδο εκβιομηχάνισης συμβαδίζει με το υψηλό εισόδημα. Δεν συμβαίνει το ίδιο με την ΕΣΣΔ και τις άλλες Ανατολικές χώρες. Κανένα στοιχείο δεν αποδεικνύει πως το κατά κάτοικο εισόδημα της Σοβιετικής Ένωσης είναι υψηλότερο εκείνου της ΕΟΚ, της Δυτ. Ευρώπης ή της Ιαπωνίας.

Άλλη απτή απόδειξη πως η εκβιομηχάνιση των Ανατολικών χωρών δεν οδήγησε στην απόκτηση υψηλού εισοδήματος είναι η Πολωνία, που ενώ από πλευράς παραγωγικού δυναμικού «συγκαταλέγεται μεταξύ των 10 πιο αναπτυγμέ-

(87) A contribution of the 26th congress of the CPSU to the theory of scientific communism. «Progress», Moscow, 1982, p. 17.

(88) Η ΕΣΣΔ σε αριθμούς το 1982, ο.π. σελ. 81.

(89) «Foreign Trade USSR» Moscow, 1983, No 2, p. 24 - 25

(90) ΕΣΥ «Η ΕΣΣΔ σε αριθμούς το 1982» Μ. 1983, σελ. 57

(91) Υπολογισμοί με βάση τα πιο πάνω στοιχεία.

νων βιομηχανικά κρατών του κόσμου»⁹², αντίθετα από πλευράς εισοδήματος βρίσκεται χαμηλά. Υπολείπεται αρκετών δεκάδων χωρών και επιπρόσθετα αντιμετωπίζει επισιτιστικό πρόβλημα ενώ αδυνατεί να ξεπληρώσει τα εξωτερικά της χρέη προς τις Δυτικές χώρες που το 1980 ανέρχονταν σε 23 δισ. δολλ.⁹³.

Δύσκολη οικονομική κατάσταση αντιμετωπίζουν και η Ρουμανία και Βουλγαρία, ενώ στην Αλβανία το βιοτικό επίπεδο βρίσκεται σε σημείο, απαράδεκτα χαμηλό για ευρωπαϊκή χώρα. Και όλα αυτά συμβαίνουν σε χώρες, όπου όπως φαίνεται από τον πίνακα, η βιομηχανία παίζει κυρίαρχο ρόλο στις οικονομίες τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.
Διάρθρωση εθνικού εισοδήματος των εκβιομηχανισθέντων
Ανατολικών Χωρών (%) το 1980.

Χώρες	Βιομηχανία	Κατασκευές	Γεωργία	Υπηρεσίες	Σύνολο
ΕΣΣΔ	51	11	13	23	100
Βουλγαρία	52	9	17	22	100
Πολωνία	55	9	15	21	100
Ρουμανία	59	9	15	17	100
Αλβανία (1)	57 (2)	:	:	:	100

1) 1975

2) Συμμετοχή στο ΑΕΠ.

Πηγές : α) Στατιστική Επετηρίδα Χωρών – Μελών ΚΟΜΕΚΟΝ. Μόσχα, 1981, σελ. 44

β) Μεχμέτ Σέχου. Εισήγηση για το έκτο πενταετές σχέδιο (1976 – 1980).

Τίρανα, 1976 (Στη Ρωσική).

Εάν η δημιουργία βιομηχανίας θεωρηθεί σαν αυτοσκοπός τότε οι προσπάθειες που κατεβλήθηκαν και οι θυσίες που έγιναν δικαιώθηκαν. Εάν όμως η απόκτηση μεγάλης βιομηχανίας θεωρηθεί σαν μέσον για την επίτευξη υψηλού βιοτικού επιπέδου, τότε ο σκοπός δεν επιτεύχθηκε, μια και η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης δεν πέτυχε τον κύριο σκοπό της – το προσπέρασμα των Δυτικών χωρών στον οικονομικό τομέα είτε τουλάχιστον την απόκτηση υψηλού συγκριτικά επιπέδου.

Για τις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες η εξαγωγή προϊόντων τεχνολογίας προσ-

(92) Χώρες του κόσμου. Σύντομος πολιτικο-οικονομικός οδηγός. Μ, 1981, σελ. 87.

(93) Εκεί, σελ. 88.

λαμβάνει πολιτικές διαστάσεις. Εάν οι χώρες αυτές, ύστερα από υπεράνθρωπες προσπάθειες τόσων δεκαετηρίδων για τη δημιουργία μεγάλης βιομηχανίας και πρωταρχικά μηχανουργίας αδυνατούν να εξάγουν στις Δυτικές χώρες τόσα μηχανήματα και βιομηχανικό εξοπλισμό όσα εισάγουν, το δε μερίδιό τους στη διεθνή αγορά προϊόντων τεχνολογίας παραμένει σε χαμηλό επίπεδο είτε και μειώνεται, (πίν. 3) τότε τίθεται υπό αμφισβήτηση η αξία και το νόημα της εκτεταμένης εκβιομηχάνισης τους και των πρωτοφανών στερήσεων που υποβλήθηκαν.

Η αποτυχία, (παρά το υψηλό επίπεδο εκβιομηχάνισης), της ΕΣΣΔ και των άλλων Ανατολικών χωρών να προσπεράσουν ή τουλάχιστον να πλησιάσουν τις βιομηχανικές χώρες της Δύσης γίνεται ακόμα πιο έκδηλη από το γεγονός ότι το ΚΚΣΕ, όπως δήλωσε και ο Αντρέι Γκρόμκο, καθοδηγείται από τη λενινιστική υπόδειξη πως η ΕΣΣΔ την κύρια επίδραση της στις παγκόσμιες επαναστατικές εξελίξεις «θα την εξασκήσει με την οικονομική της πολιτική»⁹⁴.

Προβάλλει το ερώτημα : Πως η ΕΣΣΔ και οι άλλες Ανατολικές χώρες θα επιτύχουν να επηρεάσουν τις παγκόσμιες εξελίξεις με την οικονομική τους πολιτική, όταν στο πιο κύριο και βασικό - στην παραγωγή προϊόντων τεχνολογίας - αδυνατούν να συναγωνιστούν τις Δυτικές χώρες, παρά τις βαρύτερες θυσίες που έγιναν στη διάρκεια πολλών δεκαετηρίδων και τη δημιουργία ενός τεράστιου βιομηχανικού και επιστημονικό-τεχνολογικού δυναμικού ;

Αν στα πιο πάνω προστεθεί το ότι ο τομέας υπηρεσιών, που παίζει καθοριστικό ρόλο τις οικονομίες των Δυτικών χωρών, βρίσκεται στις Ανατολικές σε υποανάπτυκτη κατάσταση⁹⁵ καθώς και το ότι οι τελευταίες αδυνατούν να διαθρέψουν τους πληθυσμούς τους και η ισχυρότερη απ' αυτές χώρα, η ΕΣΣΔ, εισάγει δεκάδες εκατομμυρίων τόννων σιτηρά το χρόνο⁹⁶ και έχει στη γεωργία (με σοβιετικά δεδομένα) ένα επίπεδο παραγωγικότητας 4-5 φορές χαμηλότερο εκείνου των προηγμένων χωρών, και συγκεκριμένα των ΗΠΑ,⁹⁷ τότε γίνεται φανερό πως οι ποσοτικές συσσωρεύσεις δεν οδήγησαν σε ποιοτικές μεταβολές, ότι η εκβιομηχάνιση δεν εξασφάλισε τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα κι ότι ο κύριος

(94) «Διεθνής Ζωή» Μόσχα, 1983, Νο 1, σελ. 5.

(95) Βλ. Τ. Φακιολιά. Ανάλυση οικονομικής πολιτικής ΕΣΣΔ Ανατολικών χωρών. Αθήνα, 1982, κεφ. VII.

(96) Με μία από τις προμηθεύτριες της - τις ΗΠΑ, υπέγραψε πρόσφατα μία νέα συμφωνία για την αγορά στην προσεχή πενταετία 45 εκ. τόνν. σιτηρών.

(97) Στην ΕΣΣΔ, στην περίοδο 1966-1982 η παραγωγικότητα της εργασίας στην γεωργία κυμαίνεται στο 20-25 % εκείνης των ΗΠΑ. (ΕΣΥ ΕΣΣΔ «Η ΕΣΣΔ σε αριθμούς το 1982». Μ., 1983, σελ. 62). Θα πρέπει να σημειωθεί πως στην περίοδο 1959-1965 στην ΕΣΣΔ η παραγωγικότητα αποτελούσε το 25 % εκείνης των ΗΠΑ. (Παγκόσμια οικονομία. Σύντομος στατιστικός οδηγός. Μ., έκδ. «οικονομία» 1967, σελ. 19). Τούτο αποδεικνύει πως η διαφορά στην παραγωγικότητα αντί να μειώνεται παραμένει η ίδια ή ακόμα και αυξάνεται.

σκοπός της απόδειξης της ανωτερότητας του σοβιετικού συστήματος δεν επιτεύχθηκε.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Η Ανατολική Ευρώπη, και πρωταρχικά η ΕΣΣΔ με την καθολική κινητοποίηση των υλικών και ανθρώπινων πόρων της και τη διατήρηση του βιοτικού επιπέδου σε εξαιρετικά χαμηλό σημείο κατώρθωσε σε ιστορικά σύντομο χρονικό διάστημα να εκβιομηχανιστεί.

Παρά τις τεράστιες όμως προσπάθειες και πρωτοφανείς θυσίες η εκβιομηχάνιση δεν πέτυχε τους επιδιωκόμενους σκοπούς — την απόκτηση υψηλού συγκριτικά βιοτικού επιπέδου, το προσπέρασμα των προηγμένων οικονομικά Δυτικών χωρών και την απόδειξη της ανωτερότητας του σοβιετικού συστήματος, όπως αυτό διαμορφώθηκε από την εποχή του Στάλιν μέχρι σήμερα.

Η αδυναμία επίτευξης των τελικών σκοπών της εκβιομηχάνισης οφείλεται βασικά στο ότι αυτή έγινε σε βάρος των άλλων κλάδων και της αρμονικής ανάπτυξης της οικονομίας και αποτέλεσε καταφανή παράβαση των νόμων της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης.